

שאלה: אומרים שהתורה מקצרת בדבריה. אבל בפגישתו של יעקב עם הרועים (בראשית כט) יש דו-שיח די ארוך, ללא כל תועלת. מפני מה?

תשובה: הבה נראה מה כתוב שם:

(ב) וַיֵּרָא וְהִנֵּה בָּאֵר בְּשֵׂדֶה וְהִנֵּה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֶדְרֵי צֹאן רוֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן הַבָּאֵר הֵיחָד הָיָה יֹשֵׁב וְהַשְּׂקִי הָעֶדְרִים, וְהָאֲבָן גְּדֹלָה עַל פִּי הַבָּאֵר:

(ג) וַיִּנְאָסְפוּ שָׁמָּה כָּל הָעֶדְרִים, וַיִּגְלְלוּ אֶת הָאֲבָן מֵעַל פִּי הַבָּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת הַצֹּאן וְהִשְׁבִּיבוּ אֶת הָאֲבָן עַל פִּי הַבָּאֵר לְמִקְוָה:

(ד) וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב: אַחֵי מַאֵין אַתֶּם? וַיֹּאמְרוּ: מִחֵרֶן אֲנַחְנוּ:

(ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם: הִידַעְתֶּם אֶת לֶבֶן בֶּן נַחֹר? וַיֹּאמְרוּ: יָדַעְנוּ:

(ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְּׁלוֹם לּוֹ? וַיֹּאמְרוּ: שְׁלוֹם, וְהִנֵּה רָחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן:

(ז) וַיֹּאמֶר: הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל, לֹא עֵת הָאֶסֶף הַמִּקְנָה, הִשְׁקוּ הַצֹּאן וְלִכּוּ רְעוּ!:

(ח) וַיֹּאמְרוּ: לֹא נוֹכֵל, עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל הָעֶדְרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת הָאֲבָן מֵעַל פִּי הַבָּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן:

יעקב ראה את הרועים כעצלנים. הנה לא הגיע שעות ערב להביא הצאן למכלאה שלהם, כמו שאמר "עוד היום גדול". והתאספתם ליד הבאר, ובינתיים אין הכבשים אוכלים מהמרעה שבשדות. בעצם אתם מזיקים לרווחי בעל הבית של הצאן. יעקב הסיק שהוא חייב להוכיח אותם, ללמדם הלכות דרך ארץ שאין לגרום להפסד רכוש בעל הבית.

אבל כיצד יתחיל בדיבור? לפתוח פתאום בביקורת לשני לא יועיל אף פעם. השומע ידחה את דבריו של הזר, ויגיד לו "תעזוב אותי!" או לא יגיב לו כלל. לכן פתח במלת ידידות "אחי!". כלומר על כל מי שבא להגיד מוסר לשני, צריך להפגין לו ידידות, ולהראות לו שמתכוין לטובתו. אפילו לשים לו יד על הכתף להראות לו קירבה.

ואין להתחיל מיד בדברי ביקורת, אלא יש לפתוח בשיחה כללית. לכן כאשר שאל "אחי, מאין אתם" לא היה בכך "דברים בטלים". כאשר אמרו שהם בני חרן, שמח יעקב מאד. כי כעת יש לו פתח להתקרב אליהם [ועל ידי זה יש סכוי שלא יביטו עליו כזר מתערב בעינים] "הידעתם את לבן בן נחור?". אבל הם לא היו מעוניינים לשוחח אתו. הוא אמר משפט של חמש תיבות והם ענו בקצרה במלה אחת "ידענו". יעקב לא הרפה [שהרי בכוונתו היתה להגיע לידי דיבור על מוסר עבודה, לא לקצץ משעות עבודה של בעל הבית] ושאל "השלום לך?"

שוב הרועים לא היו מעוניינים שיהיה להם קשר עם אדם מפציר זה, וענו במלה אחת "שלום". ואם רצונך לדבר עוד ועוד, הנה רחל בתו באה, תמשיך את שיחתך איתה ולא אתנו [כך פירשו במדרש רבה].

בזה ראה יעקב שהגיע למבוי סתום. אין לו יכולת להמשיך בדברי פתיחה. בלי שהיתה לו ברירה הביע מה שהפריע לו כל הזמן: "הן עוד היום גדול [כלומר לא הגיע שעות ערב, וחייבים אתם להשקות הצאן ולחזור אל שדה המרעה] "הִשְׁקוּ-הצאן ולכו רעו" [כתפקידכם!].

על זה ענו: אנוסים אנו, כי האבן גדולה על פי הבאר, כדי ששום רועה בודד לא יקח כל המים לעצמו, אלא תהיה חלוקה שוויונית לכל הרועים לקבל מים עבר המקנה שלהם. ממתנים אנו עד שיגיעו שאר הרועים. בשומעו זאת, הפעיל יעקב כל הכוח של, כל המרץ, והוא בעצמו ובכוחו גלגל משם האבן כי מול הבעיה שממתנים לשאר הרועים יש בעיה שגונבים ממלאכת בעל הבית. וכנראה פָּקַח שם שלא יקחו מים יותר מדאי וישאירו בבאר גם עבור הרועים שעוד יבואו.

למדנו מכאן כמה חשוב הדבר שכל פקיד וכל פועל ידייק בשעות עבודה שלו. לא להגיע מאוחר לעבודתו, או לעזוב תפקידו מוקדם מדאי, אם זה בלי רשות המעביד והסכמתו. "מוסר" איננו בלבד בין אדם למקום, אלא גם בין אדם לחברו!

ועוד למדנו מפרשה זו, והיא פנינה חינוכית, כיצד אומרים מוסר לאדם השני. תחשוב היטב כיצד עורכים את המלים. אין זאת מצוה "תגיד קצר, ויצאת ידי חובתך". אלא צריכים לחשוב תחבולות כיצד נצליח לשכנע א השני. הנה לשון הרמב"ם (הלכות דעות פרק ו הלכה ז):
"המוכיח את חברו, בין בדברים שבינו לבינו, בין בדברים שבינו לבין המקום, צריך להוכיחו בינו לבין עצמו [=שלא יהיה בנוכחות אדם שלישי, כדי שלא לבייש את מי שמוכיחים אותו] וידבר לו בנחת [=טון נמוך, בלי צעקה וגערה] ובלשון רכה [=יבחר מלים רכות וידידותיות] ויִדְעוּ שאינו אומר לו אלא לטובתו, להביאו לחיי העולם הבא".

כמובן, אם משער המוכיח מראש שדבריו לא יועילו כלל, אסור לו להגיד את התוכחה. "כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע" (יבמות סה ע"ב). יש להזהר לא להפוך את החוטא בשוגג להיות חוטא במזיד!